

odahaza van, s nem is vágyik menekülni, pedig magyarázgatása végül a könyvecske keretén egészen kívül eső művészettörténeti kivonattá fajul, s előáll az arány, hogy míg az értekezés e fejezetének 25 lapja közül 18-on át csak kedvencz tárgyáról beszél, a többi másnemű művek ismertetésére elégnek talál 4 oldalt, egy Shakespeare, Göthe, Petőfi, Arany remekeit csak amúgy futólagosan emlegetve.

A III-ik szakaszban az eszményítés főbb elveinek összefoglalása után a materialismusról értekezik, s pár festészeti remek (Sixtus Madonnája) itt már egyenesen a túlságig vitt geometriai bonczolgatása, számításai után az imént említett irány mai főképviselője Zola ellen támad. És küzd a természetű utánzás, a tiszta hűség ellen tudása egész erejével. Itt belemelegszik megint, s stylja, hangulata egészen föllendül, úgy hogy a mű valódi súlypontja, s legmagvasabb gondolatjai ide esnek. Szigorú és éles leczkét ad Zolának, kik nem az embert, de az állat embert rajzolják, a sarat és szennyet, úgy a mint van. Hat levelen át korholja őket, e pusztá utánzók seregét, megtámadva alapjukat, filosofiájukat is, melynek elhibázott már a sarkpontja, midőn a művészet kizárólagos elvéül a szolgálai utánzást hirdetik; a kik szerint „a szellemi termékek, a gondolatok ép oly váladékai az agynak, mint az epe a májnak.“ — Végszavában, hol a középútat mutatja ki követésre, megtagadja tőlük még a komolyságot is, mely hosszabb tárgyalásra sem méltó — s a realidealis irány egyedül jogos voltát hangoztatva végez.

Szóval a könyvecske lényegében doktori értekezésnek készült aesthetikai s művészettörténeti kivonat, czélzatában polemikus a manapság elharapódzott materialismus túlzásai ellen; eredményében pedig ha nem mondható is nyereségnek, silány viszonyaink között már csak eszméltető volta mellett is minden bizonynyal hézag pótló, mit a szerző neve elé szúrt „ifj.“ jelző még inkább emel s velünk többet reményltet.

Pap Károly.

XIV. Lajos és a szent-szék.

Louis XIV. et le Saint-Siège. Par Charles Gérin. Paris Librairie Victor Lecoffre 1894.

Gérin Károly több mint két évtizedet fordított a XIV. Lajos korabeli francia egyház történetének és a francia kormánynak a szent-székekkel való érintkezései történetének tanulmányozására. Időközben több ide tartozó dolgozatot tett közzé a *Revue des Questions Historiques* című folyóirat hasábjain. Terve szerint e cikkek egy rendszeres történeti műben olvadtak volna össze, ha az író halála a mű befejezése előtt be nem következett volna. A mi a tervbe vett műből elkészült volt, az most jelent meg két vaskos kötetben. A könyv elején 42 lapon a Mazarin és X. Ince pápa közötti viszony van röviden vázolva, a többi része pedig az 1655—1676. évek között eső történetet adja elő, tehát azon időszakra vonatkozik, mikor VII. Sándor IX. és X. Kelemen

viselték a pápai tiarát. XIV. Lajos nem csak alattvalóival szemben volt kérlelhetlen autocrata, hanem az idegen államok uralkodóival szemben is arrogans volt és követelő. Uralkodni akart Rómában is mint mindenütt s a pápák iránt sem mutatott több kíméletet mint más — nála kisebb hatalmú — uralkodók iránt. Conflictusokra nem egy ízben volt alkalom s tényleg nem egyszer jött éles összeütközésbe XIV. Lajos a pápákkal, nemcsak elvi fontosságú kérdésekben, minők voltak pl. a jansenismus és gallicanismus kérdései, hanem csak saját fölénye elismertetése kedvéért is, mint pl. a római francia követ megsértésének kérdésében, mi a pápa teljes megaláztatásával oldatott meg. XIV. Lajos azon törekvései is több ízben kellemetlenségnek volt forrása, hogy a pápai udvarnál a francia befolyás visszaszorítsa a spanyolt. Az ezen ügyek elintézésére vonatkozó diplomatai érintkezések, valamint más, ezen korszak történetére vonatkozó is kellő részletességgel vannak előadva a Gérin könyvében, bőséges idézetekkel is illusztrálva. A könyv hátrányos oldalál kell kiemelnünk az író álláspontjának egyoldalúságát. Jóllehet francia író, mégis inkább Róma szempontjából ítéli meg a dolgokat, holott kétségtelen, hogy jobban eltalálta volna ítéletében az igazságot, ha a két fél között pártatlan álláspontot bírt volna elfoglalni.

G—Y.

Sorel történeti tanulmányai.

Lectures historiques. Par Albert Sorel. Paris. Librairie Plon. 1894.

Egy kicsiny, nem egészen 300 lapra terjedő füzetről akarunk megemlékezni, melyben 13 kisebb-nagyobb terjedelmű történeti tárgyú cikket találtunk. E cikkeket Sorel Albert különböző időben írta és egyenként közre is bocsátotta, most pedig összegyűjtve egy kötetben könnyebben hozzáférhetőkké tette. Leginkább könyvismertetések, bírálatok, melyeknek értékét az adja meg, hogy a tárgyalat dolgokról a nagynevű író nézeteit, felfogását is visszatükrözik. A tizenhárom cikk közül kettő a tizenhetedik század történetére vonatkozik, a többi pedig a legújabb koréra, főleg a francia forradalomra. Az első cikkben De Frotté Lajosról van szó, ki Sorel szerint a francia emigránsok közt egyike volt a legbátrabbaknak, legerencsétlenebbeknek és legrokonszenvesebbeknek, a ki a köztársaságiak hatalmába kerülvén, 1800. február 18-án Bonaparte consul parancsára kivégeztetett. A másodikban ismét egy emigránsnak — Rochechourtnak — viszontagságos sorsa van vázolva. Segur, Marbot, Magdonald és Clermont-Tonnere emlékiratainknak rövid méltatása után a vincennesi dráma szerencsétlen hősné — Enghien hercegné — szentel rokonszenves szavakat. A Talleyrand emlékiratairól constatálja, hogy igen sokáig vártak magukra s megjelenésök nagy csalódást idézett elő, mert oly későre adták közre ez emlékiratokat, a mikor már az azokat megelőző másnemű publicatiók következtében semmi újat sem tartalmazhattak s ekként a megjelené-

sökhöz fűzött nagy várakozás nem lett kielégítést. A további czikkeben szó van d'Antraignes grófról, ki a forradalom idején az emigráns francziák közt főleg intrikái által vonta magára a figyelmet; az I. Napoleon és Sándor orosz czár közti szövetségről és konfliktusról, miket Vandal Albert könyve alapján ismertet; a nantesi edictum visszavételéről, minek gyászos következményei beláthatlanok voltak s a miért főleg a jezsuitákat terheli a felelősség; a híres Meaux-i püspökről Bossuet-ről, mint a protestántizmus historicusáról, és végre, hogy a Franciaországban most uralkodó divatos áramlatnak is elég legyen téve, az utolsó cikkben Tolstoi orosz regényírót, egy pár műve alapján mint historicust mutatja be.

G—y.

Különfélék.

Római bányászok sirmezeje Zalatna közelében, a korábbi és botesti hegyoldalon.

Hazánk keleti részében s nevezetesen az u. n. erdélyi Érczhegységben, valamint a temes-dunaközi hegység keleti lejtőin Bogsántól le Uj-Moldováig több helyen találkoznak a rómaiak bányászati tevékenységének nyomaival. A közhiedelem általában minden vésővel hajtott miveletet a rómaiaktól származtat, pedig mint több évi tűzetes helyszíni vizsgálataim és összehasonlító kutatásaim közben alkalmam vala meggyőződni, ez az elhamarkodott ítélet sok esetben egészen újabb, és pedig a XVII. század derekáig levezethető miveleteket rómaiá minősít. Ennek daczára kétségbenvonhatatlan igazságként áll előttem is, hogy a római birodalom intézői, Dacia különféle ásványkincseit rövid uralmuk daczára szorgalmasan kihasználták s a részletes kutatások feladata leendő megvonni rendre-rendre a határt: meddig juthattak az imperium emberei s hol veszi kezdetét utódaik bányászati munkássága? Addig is kiváló érdekekkel bírhat a hazai mult minden barátjára nézve egy Zalatna és Abrudbánya, illetőleg Bucsum közt éppen a vízválasztóútl szolgáló Érczhegység vonalán felfedezett római temető rövid ismertetése. Tudomásom szerint közvetlen a daciai bányászat színhelyén csupán Zalatna és *Verespatak* szolgáltattott még siremlékeket a tudományak; de a mennyiben azokban a megállapodott község lakossága helyezé örök nyugalomra halottaikat, annyiban a szóban forgó temető érdekesebb, mert ez a leletekből ítélve a voltaképi bányaközségtől 5 órányi távra elfoglalt munkásnépség számára vala berendezve.

A sirmezőről részletes monographiát (A korábbi kettős sirmezeje Zalatna közelében. 43. rajz 49. lap) irtam, melyet az Akademia adott ki, itt azonban ásatáim néhány általános adatát óhajtom e rövid közleményben összefoglalni.